

VĂN HÓA - LỊCH SỬ

NHỮNG NGUYÊN TẮC HOẠT ĐỘNG CƠ BẢN CỦA NỀN GIÁO DỤC CUBA

Nguyễn Anh Hùng
Viện Nghiên cứu Châu Mỹ

Là nước xã hội chủ nghĩa duy nhất ở Tây bán cầu, Cuba dù hiện đang gặp một số khó khăn trong phát triển kinh tế và đối ngoại, nhưng vẫn giữ vững thế ổn định chính trị với truyền thống một dân tộc anh hùng, một nền văn hoá đa dạng, một xã hội giàu tiềm năng với những con người cần cù, can đảm, sáng tạo, đầy nhiệt huyết. Đặc biệt, suốt mấy chục năm qua, Cuba luôn là quốc gia hàng đầu thế giới trong lĩnh vực y tế và giáo dục. Từ sau cách mạng thành công năm 1959, nền giáo dục Cuba bắt đầu có những thay đổi căn bản. Một trong nhiều biện pháp đầu tiên mà Nhà nước cách mạng Cuba áp dụng là tăng số trường tiểu học và từ năm 1972 thực hiện giáo dục trung học phổ thông cho mọi công dân. Hiện nay, ở Cuba thực hiện bắt buộc giáo dục trung học 9 năm. Các trường cao đẳng và đại học mở rộng tại tất cả những thành phố trong nước. Chính quyền Cuba quyết tâm xoá bỏ tuyệt đối nạn mù chữ; xây dựng và hoàn thiện giáo dục trung học kỹ thuật và dạy nghề; tăng số lượng trường phổ thông, cao đẳng và đại học; xoá bỏ mọi sự kỳ thị, phân biệt giữa trẻ em trai và trẻ em gái cùng các kỳ thị khác về mặt xã hội trong giáo dục... Để đạt được những thành tựu tiến bộ lớn lao

đó, Nhà nước và xã hội Cuba đã luôn quán triệt, thực thi tốt và phối hợp nhuần nhuyễn các nguyên tắc hoạt động cơ bản của hệ thống giáo dục nước này:

1. Tất cả mọi người đều được đi học và bình đẳng trong học tập

Sự bình đẳng trong học tập là như nhau, không phụ thuộc vào tuổi tác, giới tính, thành phần, tôn giáo và nơi sinh sống. Ở Cuba hiện nay, hệ thống cơ quan Bộ Giáo dục, Ủy ban Bảo vệ cách mạng, cảnh sát quốc gia,... làm nhiệm vụ giám sát việc trẻ em đến trường và học tập liên tục của chúng ở trường học. Sự quan tâm tới những gia đình khó khăn và các gia đình không có đủ bố mẹ được tiến hành đều đặn - họ nhận được cả sự giúp đỡ về vật chất cũng như với con cái của những gia đình bình thường. Mới đây, Cuba đã thành lập loại "trường học nâng cao trình độ một cách toàn diện" nhằm giải quyết hai nhiệm vụ cơ bản là tạo cơ hội cho thanh niên từ 17 đến 35 tuổi mà không đi học hoặc không có việc làm được: (1) tiếp tục học lên đại học; hoặc (2) học hệ đào tạo những viên chức xã hội để sau này giúp các cơ quan liên quan đến giáo dục tiến hành việc phổ cập giáo dục tại các địa phương.

2. Nhà nước chu cấp toàn bộ chi phí, chịu trách nhiệm về cơ cấu, tổ chức và hoạt động của hệ thống giáo dục

Tất cả chi phí thường kỳ và chi phí đầu tư cho hệ thống giáo dục (xây dựng trường lớp, mua sắm thiết bị...) đều do ngân sách nhà nước cấp. Chẳng hạn, trong các năm 2000-2001, mặc dù đất nước gặp khó khăn, nhưng chi phí cho giáo dục vẫn được giữ ở mức độ rất cao (gần 8% GDP) và chiếm tới 18,1% tổng chi ngân sách trong năm 2001 (tăng so với mức 15,8% của năm 1990).

3. Sự tham gia một cách dân chủ của toàn xã hội vào giải quyết những nhiệm vụ của nền giáo dục nhân dân

Nguyên tắc này khẳng định tính chất xã hội của nền giáo dục Cuba. Các cơ quan, tổ chức, đoàn thể xã hội và phi chính phủ tham gia vào việc đảm bảo phổ cập giáo dục. Chẳng hạn, bố mẹ học sinh giúp đỡ nhà trường trong việc tổ chức và tiến hành những hoạt động văn hoá, thẩm mỹ, thể thao... cho các em.

4. Đảm bảo giáo dục không thu tiền ở tất cả các cấp học

Hiến pháp nước Cộng hoà Cuba ghi rõ: "Tất cả mọi người đều được phép tiếp cận như nhau về giáo dục ở tất cả những trường học của đất nước" và "giáo dục là không mất tiền". Những nguyên tắc này luôn được đảm bảo thực hiện. Học sinh Cuba được chu cấp đồ dùng học tập và đồng phục. Tại các trường nội trú, học sinh được cung cấp miễn phí về ăn, ở và những đồ dùng cần thiết nhất. Học sinh và sinh viên Cuba được khám chữa bệnh không mất tiền ở tất cả những cơ sở y tế trên toàn quốc...

5. Học tập gắn liền với lao động sản xuất

Ở Cuba, việc học tập được kết hợp với làm việc, nhằm thực hiện chính sách của giáo dục là gắn lý luận với thực tiễn, trường học với đời sống xã hội. Học sinh phổ thông có nhiệm vụ lao động sản xuất để đóng góp thiết thực vào việc cung cấp lương thực, thực phẩm và hàng tiêu dùng cho nhân dân.

6. Quan tâm toàn diện đối với mọi học sinh

Ở mỗi trường học, giáo viên cố gắng phát hiện các khả năng, các vấn đề cụ thể phát sinh ở học trò có liên quan đến hoàn cảnh và sự giáo dục trong gia đình. Giáo viên tiến hành tìm hiểu, phân tích hoàn cảnh gia đình, môi trường xung quanh và sau đó làm việc trực tiếp với từng học sinh cụ thể. Học sinh tích cực tham gia vào các hoạt động đời sống của trường học.

7. Thực tế hoá, đa dạng và hoàn thiện hệ thống giáo dục

Giáo dục mầm non chuẩn bị cho trẻ tiếp nhận tốt việc giáo dục ở bậc tiếp theo. Do chỉ có một phần trẻ em có khả năng đi học ở các nhà trẻ và mẫu giáo có tên gọi là "năm học trước khi đến trường" (chẳng hạn, trong năm 2002 là 17%) và để cho trẻ em trước tuổi đến trường mà không học ở các nhà trẻ, mẫu giáo của Nhà nước vẫn có thể hoà nhập thành công vào quá trình học tập, năm 1992, Cuba đã áp dụng chương trình xã hội "hãy dạy cho con em mình". Chương trình này hướng dẫn phụ huynh cách tự dạy trẻ học tại nhà. Các giáo viên, bác sĩ, y tá, người nghỉ hưu, sinh viên và những người làm công tác xã hội được huy động vào việc hướng dẫn phụ huynh

thực hiện vấn đề giáo dục trong gia đình. Số lượng những người tham gia chương trình này tăng hàng năm.

Giáo dục tiểu học ở Cuba là bắt buộc và kéo dài 6 năm. Tại các trường tiểu học, trọng tâm là phát triển tài năng, hình thành những kỹ năng thực tế cho hoạt động độc lập, tiếp thu và tuân thủ các quy tắc ứng xử xã hội, các nguyên tắc sống trong tập thể. Trẻ em được học những kiến thức cơ bản về môi trường xung quanh và xã hội, được lao động ở những vườn trường, trồng cây và rau cho nhà ăn của trường. Ở mọi trường tiểu học đều không có sự sàng lọc học sinh. Hiện nay, Cuba đứng đầu châu Mỹ Latinh về số lượng, tỷ lệ học sinh đi học và hoàn tất chương trình tiểu học.

Trường trung học bán phần bao gồm từ lớp 7 đến hết lớp 9, được giáo dục lao động, kết hợp giữa học tập và lao động. Tại bậc học này, cũng diễn ra các hoạt động về định hướng nghề nghiệp. Còn ở những trường học vùng nông thôn, học sinh được giáo dục tại các trường nội trú. Học sinh những trường ở thành phố trong một năm có 5-7 tuần đi hoạt động ở nông thôn. Nhà nước chi số tiền khá lớn cho việc nâng cao chất lượng học tập và cơ sở kỹ thuật của mọi trường nói trên. Cuba đang thực thi các biện pháp nhằm giảm số lượng học sinh trong một lớp xuống còn 15 người để giáo viên có điều kiện quan tâm với mỗi học sinh trong quá trình đào tạo.

Giáo dục trung học bán phần là bắt buộc. Sau khi kết thúc cấp học này, học sinh được lựa chọn giữa việc tiếp tục học ở trường trung học toàn phần rồi lên đại học hoặc chuyển vào học ở trường trung cấp kỹ thuật nghiệp vụ.

Trường trung học toàn phần dạy học sinh từ lớp 10 đến hết lớp 12. Tại bậc học này, giáo dục chủ yếu là mở

rộng và bổ sung kiến thức, phát triển trí lực và kỹ năng cần thiết cho việc tiếp tục học ở những trường đại học, trung học kỹ thuật, trung cấp kỹ thuật nghiệp vụ hoặc bắt đầu lao động. Cuba hiện có 193 trường trung học toàn phần với hơn 93.000 học sinh.

Cuba cũng lập những trường phổ thông chuyên để tuyển lựa học sinh theo năng lực, như trường chuyên về các ngành khoa học chính xác, về đào tạo sư phạm (trong đó có cả các giáo viên nghệ thuật), các trường năng khiếu thể thao trẻ và thể thao đỉnh cao, các trường nghệ thuật. Ngoài ra, còn có một số trường phổ thông quân sự, mà những người tốt nghiệp có thể vào học tại các trường đại học quân sự. Để được vào học trường chuyên, học sinh phải trải qua kỳ thi tuyển sinh môn tiếng mẹ đẻ, toán học và lịch sử. Việc tiếp nhận vào trường trung học toàn phần bình thường dựa trên cơ sở điểm trung bình của học sinh khi kết thúc trường trung học bán phần. Những học sinh đạt điểm thi cao được vào học trường chuyên.

Các trường trung học năng khiếu sư phạm đào tạo đội ngũ giáo viên tương lai (hiện có hơn 30 trường). Các trường trung học đào tạo giáo viên nghệ thuật chọn những học sinh có năng khiếu về âm nhạc, nghệ thuật, mỹ thuật, sân khấu, múa và sau 4 năm học, họ có thể làm việc với tư cách là người hướng dẫn nghệ thuật trong những trường học thuộc hệ thống giáo dục quốc gia và trong các nhà văn hoá, trung tâm nghệ thuật. Còn các trường năng khiếu thể thao trẻ và các trường đào tạo thể thao đỉnh cao thì có chương trình giáo dục chung, kết hợp với rèn luyện thể thao và học các môn nghệ thuật.

Trong những trường trung học phổ thông chuyên, còn có trường phổ

thông "Lênin" dạy chương trình tăng cường các môn khoa học chính xác. Trường "Lênin" là trường nội trú, học sinh sống ở trường 5-6 ngày/tuần, chỉ những ngày nghỉ mới có thể về nhà. Nhà nước phân bổ chỉ tiêu cho mỗi vùng để học sinh vào học ở trường này. Nhà nước có chính sách kết hợp giữa thi tuyển với chính sách ưu tiên cho học sinh vùng sâu, vùng xa, nhằm khắc phục dần sự khác biệt về mặt xã hội. Năm 2003, qua thăm dò những học sinh trường "Lênin" cho thấy, gần 200 học sinh (trong 1.400 học sinh) đã không thể hoàn tất việc học tập của mình. Lý do thải loại không chỉ có sự giảm sút kết quả học tập, mà có cả các vấn đề chấp hành kỷ luật. Học sinh phải tự chuẩn bị bài kiểm tra, các giờ thảo luận và các kỳ thi một cách độc lập, tự chủ, không có sự giúp đỡ của cha mẹ hay các thầy cô dạy kèm. Cứ 2 tuần phải làm việc 5 ngày ở ngoài đồng, ruộng, vườn. Những học sinh đã tốt nghiệp trường "Lênin" đã rất hoan nghênh không khí tập thể trong trường. Đa số học sinh khẳng định rằng, hoàn thành được việc học tập ở trường "Lênin", là nhờ học được cách sống tập thể, nhà trường đã dạy tình đoàn kết và sự công bằng. Quân áo đồng phục nghiêm trang và thống nhất, mọi học sinh đều được bình đẳng, họ phải tập trung vào học tập và nâng cao tri thức.

Bậc giáo dục đại học ở Cuba nhằm đào tạo những nhà chuyên môn có trình độ cao theo nhiều chuyên ngành. Sinh viên tiếp thu tri thức, kết hợp học tập với lao động sản xuất. Hoạt động nghiên cứu khoa học của những

giảng viên cũng như của sinh viên trong các trường cao đẳng đại học phát triển khá rộng. Quan trọng nhất yếu tố khác biệt trong xã hội Cuba, Nhà nước tạo điều kiện cho sinh viên có thể theo học hệ bán ngày, hệ buổi tối và hệ hàm thụ.

Những năm gần đây, Cuba đã có những điều chỉnh nhất định trong kế hoạch đào tạo cán bộ có trình độ đại học. Do vậy, số lượng các nhà chuyên môn có trình độ đại học đã giảm đi một chút, nhưng Nhà nước lại tích cực thực hiện các biện pháp nâng cao chất lượng giáo dục đại học. Hiện nay, Cuba đang soạn thảo chương trình toàn diện hoá giáo dục đại học, nhằm làm cho tất cả những người muốn học đại học đều có thể được đi học mà không mất tiền. Để thực hiện mục tiêu đó, các trung tâm đại học theo khu vực dân cư phục vụ cho việc đào tạo sinh viên đang được thành lập. Chương trình này trước hết nhằm đào tạo sinh viên vùng sâu, vùng xa, điều kiện vật chất còn khó khăn. Các khoá nâng cao trình độ cũng được mở ra nhằm bổ khuyết kiến thức và nâng cao chất lượng giáo dục đại học ■

Tài liệu tham khảo:

Các website:

1. <http://cubanow.net>
2. http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Cuba
3. <http://www.educationplanet.com/search/Geography/Countries/Cuba>
4. <http://www.answers.com/topic/education-in-cuba>
5. <http://www.internationaleducationmedia.com/cuba/index.htm>
6. <http://www.latinamericanstudies.org/cuba.htm>